FENOMENOLOGIA VIEȚII INTELECTUALE ÎN ROMANELE LUI SAUL BELLOW

Maria Cristina GELEP
Doctorand, Universitatea din Craiova
cristinagelep@yahoo.com

Abstract:

The purpose of my paper is to analyse the main characters in two novels by Saul Bellow from a double perspective, namely that of the inner life and that of the exterior aspects of their existence. The first approach emphasises the understanding and discovery of the individual's self, his fears, inner structure, family life, emotional relationships, in other words, this first approach looks mainly into the character's private life. The second approach refers to the exterior background, the individual confronted with history, politics, social background, public life, cultural life. In order to highlight all these issues, I will focus my argument on Saul Bellow's: *Herzog* and *The Dean's December.* The main character of the first novel is Moses Herzog, an erudite complex hero, faced with two failed marriages, the absence of his children and the incapacity of continuing his scientific research. In this unbalanced atmosphere, the act of writing letters, though never sent, to friends, close people, colleagues and personalities of the time, helps him to understand himself better, to understand his condition better. The main character in the second novel is dean Albert Corde, who came from Chicago to communist Romania with his wife, Minna, in order to support her while spending the last moments together with her dying mother, Valeria. In this novel, the reader perceives through the eye of the foreigner the historical, social, cultural, political background of communist Romania.

Key words: character, Herzog, novel, private life, *The Dean's December*.

1. Introducere

Saul Bellow pune accentul în romanele sale pe accesul la realitate, pe descoperirea esenţei ei. Realitatea – la acest scriitor – este accesibilă făcând apel la cunoaştere, la caracterul cognitiv. "Reality is not philosophically problematic for Bellow; it is rather, cognitively available… Bellow's fiction

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

takes as one of its explicit concerns the access to reality, the need to discover its essence" (Glenday 1990: 1) afirmă Michael K. Glenday în lucrarea *Saul Bellow and the Decline of Humanism.*

Bellow este un scriitor care face apel la umanism (înţeles aici în sens filosofic), a cărui artă are în vedere natura umană văzută ca perfectibilă şi nobilă şi care are încredere în comunitate şi în capacitatea umană de a transforma comunitatea, mediul exterior. Ceea ce înseamnă că scriitorul este dedicat unei *etici comunitare* ("communitarian ethics"), în care individul nu poate trăi izolat, pentru a merge la înţelesul lucrurilor, individul se raportează la valorile comunităţii (valorile publice), la instituţiile sale şi la societate. De aceea, romanele lui Bellow sunt ancorate în social.

Scriitorul are încredere în om, în valorile umaniste, dar există şi un *declin al umanismului,* după cum subliniază Michael K. Glenday, acesta provine dintr-o anumită tensiune narativă foarte bine dozată, care face ca romanele lui Bellow să pară şi mai veridice, mai aproape de problemele reale, mai ancorate în realitate. Tensiunea acesta este între lumea reală cu problemele ei şi încrederea acordată individului – "the tension he manages to create between the actual world and the trust he puts in man" (*ibidem*: 4).

Lumea lui Bellow nu este epurată de violenţă, de caracterul haotic al fiecăriei zile, de pericole, personajele sale se află în centrul acestei lumi şi în luptă cu ea. "He does not exclude from his fiction the violent chaotic, corrupt, and dangerous world he sees out there; he plants his characters firmly in it" (*idem*).

Cu toate acestea, există un sens, proza sa se îndepărtează de absurd, de totala lipsă de speranţă şi, de aceea, evenimentele şi chiar cursul istoriei se îndepărtează de un caracter total distructiv, total pesimist şi ireversibil. Sarcasmul şi nihilismul, aşa cum sugerează Glenday, nu fac specificul prozei sale, iar ironia este destul de prezentă. La înţelegere, în lumea bellowiană se ajunge pe calea raţiuni, aspect care este de maximă importanţă, raţiunea umană este cea care dă sens, iar acest proces de a distinge clar, de a merge spre ceea ce este important, dar nu foarte comod, în sensul că nu este calea cea mai uşoară, plasează personajul în conflict cu sine şi cu societatea "therefore, the individual is seen in conflict with society and with himself" (*idem*). Personajul este conştient de tarele societăţii în care trăieşte, dar în acelaşi timp ştie că trebuie să facă faţă, să trăiască luptând cu ele. Eroii săi visează la o lume mai bună, la care nu au acces cu uşurinţă.

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

2. *Herzog* şi subtilitatea lumii interioare

Romanul *Herzog* este foarte bine realizat, în el fiind încorporate meritele scrierilor precedente, cărora le transgresează limitele "subsuming in itself the merits of the earlier fictions while transcending their limitations" (Hyland 1992: 30). Herzog este tipul eroului intelectual, care încearcă să supravieţuiască cruzimii lumii moderne (*modern urban-jungle*) şi care este în căutarea unui sens în această lume contemporană urbană.

Memoria este un element foarte important cu ajutorul căruia se construieşte romanul, iar acest lucru face ca *Herzog* să nu fie atât o scriere, cât o rescriere a poveştii personajului principal, deoarece memoria presupune interpretare, o selecţie a faptelor, întâmplărilor, acţiunilor. Toate acestea aduc memoria chiar aproape de imaginaţie, pentru că ea este cea care reordonează experienţele, le dă contur şi înţeles. De aceea, în roman *adevărurile subiective* sunt dificil de disociat de obiectivitate:

> The novel is, in effect, an act of Herzog's memory (it is worth noting that Memory becomes incresingly important in *Herzog* and the novels following it); it is not a writing so much as a re-writing of his history. And if we see history not as a set of facts but as a process of interpretation, then we can also see memory as akin to imagination, a faculty that reorders or edits experience to give it shape and meaning. There are subjective truths, that is, but relating them to objective "truth" is deeply problematical (*ibidem*: 62).

Herzog este foarte sensibil, el are vocaţia unui osândit, care consideră că a fost nedreptăţit de lume, înşelat de cei pe care îi iubeşte. Dezordinea vieţii lui personale este şi un fapt al nepotrivirii în contextul istoric al actualităţii romanului, iar explorarea sensului timpului şi a locului personajului pe parcursul romanului iniţiază o explorare a timpului şi a locului său şi în cadrul istoriei contemporane. Această explorare este în mare măsură lăuntrică, vizând trecutul său, în special cele două căsnicii eşuate care l-au marcat, dar de asemenea, sunt vizate şi teorii şi idei menite să explice atât cadrul interior, cât şi cadrul istoric exterior.

Evenimentele cadrului exterior sunt destinate să ghideze cititorul, să îl pună în context cu cele petrecute şi să explice mai bine fluxul conştiinţei lui Herzog. Tumultul spiritual şi mental al personajului este redat prin scrisorile sale redactate şi netrimise către prieteni, rude, către iubitele sale, filosofi, istorici, politicieni, către personaje care trăiesc sau care nu mai sunt, în ultimă instanţă, chiar şi către Dumnezeu.

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

Aceste scrisori redau aproape în întregime gândurile personajului, preocupările lui, legătura cu trecutul, evenimentele petrecute în cele două căsnicii şi celelalte relaţii sentimentale, preocupările protagonistului, care vizează aspecte istorice sau de civilizaţie şi cultură contemporană. Aproape toate aceste aspecte sunt redate în scrisori, iar readucerea lor în actualitate se face prin *flashbackuri* sau prin reexaminarea unor anumite aspecte conţinute de scrisori. Ele sunt o manieră de introspecţie conştientizată, care impune o anumită rigoare, o mai mare atenţie a analizei faptelor şi a limbajului. În legătură cu personajul, scrisorile aduc la suprafaţă o natură introvertită a acestuia.

Astfel, acţiunea cu adevărat reală a romanului are în centru aceste scrisori prin care personajul încearcă să aducă *ordine* şi *sens* vieţii lui: "The novel's real action is Herzog's frenized re-examination of his total experience, his attempt to give order and meaning to his life" (*ibidem*: 63). De asemenea, scrisorile dovedesc rafinament intelectual şi o vastă arie de referinţe culturale, care sunt în această manieră inserate cu uşurinţă, acest lucru fiind posibil şi datorită personalităţii şi preocupărilor lui Moses Herzog, el însuşi un istoric, interesat de subiecte ca romantismul.

Protagonistul este caracterizat de criticul Peter Hyland ca fiind un evreu intelectual, dezrădăcinat şi pierdut din punct de vedere spiritual în haosul contemporan al materialismului american, personajul devine un instrument cu ajutorul căruia se poate măsura decăderea dragostei în lumea modernă, iar, pe lângă asta, Herzog este şi un personaj care reflectă un timp al crizei intelectuale. Prin acest roman s-a încercat să se construiască un proiect ambiţios, o istorie completă a secolului XX, iar fragmentarea culturală a acestui secol la nivel macro se explică prin fragmentarea relaţiilor la un prim nivel.

O cheie interesantă de lectură pentru romanul *Herzog*, având în vedere parcursul interior şi sinuozităţile acestei lumi, este prin prisma temei exilului. În studiul intitulat *The Paradigm Of Exile And Return In Saul Bellow's Herzog*, Cătălin Drăcşineanu vorbeşte de exil, una dintre cele mai mari teme ale literaturii. Orice formă de exil – ne spune autorul – implică trei elemente: *sinele*, *spaţiul* şi *timpul* ("the *self* belonging to a certain *space* at a given *time*"). Ţinând cont de nivelul personal, care ne interesează, exilul poate fi pus în legătură cu acest nivel ca o formă de *singurătate*:

> Exile may occur on the more personal level as a form of loneliness, where the self is temporally and spatially separated from others; it may be forced or self-imposed, it may have political conotations or only social aspects. (Drăcşineanu 2012: 2).

După cum spune acelaşi autor, provocarea unei minţi moderne este şi explorarea complexităţilor şi paradoxurilor produse de exil, mai precis,

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

tensiunea dintre exil ca fiind *catastrofic* şi exil ca oferind posibilitatea de *emancipare*, de a te face mai puternic ("as empowering"), oferind mai multe posibilităţi, în special la nivel cognitiv. Această tensiune generează aventura şi ceea ce contează în final este, după cum ne spune autorul studiului:

> the adventure in itself, as the modern hero lives not one, but two or more separate lives and this transendence simulates the imagination and generates a sort of perverse satisfaction (perverse in the sense that even if exile has constantly failed to solve the fundamental problems that forced the expatriation, the mind in nevertheless lured by the violently powerful feelings of sufferance and rootlessness associated with the experience) (*idem*).

Exilul este şi o experienţă a eliberării, este posibilitatea de a trece graniţe, de a sparge barierele gândului şi experienţei şi este caracteristic intelectualilor cu o natură contradictorie. Această natură contradictorie, în romanele lui Saul Bellow vine şi din faptul că personajele sale aparţin unei comunităţi cu dublu caracter etnic, care vor simţi contradicţii şi neadecvări, incompatibilităţi în dubla lor identitate.

3. *Iarna decanului* şi limbajul conotat afectiv

Iarna decanului este un roman al introspecţiei, al tensiunilor interioare. Albert Corde, protagonistul romanului, este extrem de atent la particularităţile fiecărei situaţii şi încearcă să înţeleagă orice detaliu. Este un personaj tolerant, care se expune mediului public în încercarea de a-i corecta defectele. În conturarea caracterului acestui personaj, un flux emoţional se distinge, deoarece Bellow nu este doar un romancier al ideilor, el reuşeşte să reunească un „intelect hiperactiv cu sensibilitatea artistică", creând cu uşurinţă, cu naturaleţe, remarcabile personaje savante (*savant-heroes*) cu un termen al lui Michael Glanday. Acest tip de personaje pierde uneori contactul cu realitatea, după cum sugerează un alt personaj, Dewey Spangler, adresându-se decanului Corde:

> Ţi-ai pierdut şimţul realităţii. Ai trecut de la activ la pasiv. Şi acum te-ai săturat de pasivitate şi te-ai transformat într-un hiperactiv, dar te-ai distorsionat şi te-ai încurcat în plasă. Rău pentru tine. Deşi eşti decan; şi după asta ce urmează? (Bellow 2011: 140).

Decanul este asaltat de o copleşitoare conştiinţă a disoluţiei ("an overhelming consciousness of dissolution") a morţii, atât datorită morţii

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

Valeriei, mama soţiei sale, cât şi datorită morţii studentului său, Rick Lester, ucis în perioada când Albert Corde era decan. De aceea, personajul luptă prin articolele sale din publicaţia *Harper's* împotriva degradării principiilor umane. Parcursul lui Corde ca personaj implică şi un demers interor, el se abţine de la ceea ce îl distrage, de la o serie de elemente perturbatoare şi încearcă să gândească lucid realitatea trecând dincolo de simulacre.

Decanul este în căutarea unui limbaj dincolo de platitudini, el este în antiteză cu Dewey Spangler, care caută spectaculosul, are spiritul unui ziarist cu un simţ mercantil foarte ascuţit. Cu ferocitatea unui prădător, Spangler nu ezită să folosească informaţiile obţinute în preajma acestui moment tragic al cărţii, pierderea Valeriei, pentru a-i distruge imaginea decanului ca personalitate publică.

Revenind la limbaj, limbajul lui Dewey Spangler este cel al ziaristului, al largii audienţe, acest limbaj este amăgitor, de faţadă ("meretricious climate created by that language") (Glenday 1990: 154). Este un limbaj superficial, iar faptele prezentate fie că sunt adevărate, fie că nu, sunt livrate într-o formă care să exalte publicul. Aparenţa limbajului acestui personaj ţine loc de esenţă, este semnul unei *crize morale:*

> În această criză morală americană, primul lucru care s-ar fi cerut ar fi fost să trăieşti tot ce se întâmplă şi să vezi tot ce trebuie văzut. Dar faptele apar camuflate în percepţia noastră. Oare mai mult decât în trecut? Da, pentru că schimbările survenite, mai ales în creşterea conştiinţei – şi de asemenea a falsei conştiinţe – sunt însoţite de un gen curios de confuzie. Dezvoltarea teoretizărilor şi a discursului gazetăresc constituie sursa unor noi şi ciudate forme de orbire, false reprezentări ale „comunicării" duc la oribile distorsionări ale conştiinţei publice. De aceea, primul act de moralitate este să dezgropi realitatea, să o extragi din gunoi, să o reproduci într-un chip nou, aşa cum ar reproduce-o arta. Aşa încât, atunci când Dewey vorbea cu dispreţ despre optica poetică a lui Corde, avea dreptate numai în măsura în care acesta făcuse gesturi şi avansuri poetice, dar nu şi în ceea ce priveşte intenţia pură, originară, a articolelor lui. Intenţia lui avusese o semnificaţie pur politică şi nu poetică (Bellow 2011: 146).

Pe de altă parte, Corde caută accesul la o realitate ascunsă, care să se disocieze de ceea ce este fals, confuz şi de aceea acţionează prin articolele sale indiferent de consecinţe. Decanul caută un limbaj care să reprezinte adevărul ("a language of truth"), dar nu are instrumentele necesare, limbajul adecvat cu care să se adreseze publicului larg, limbajul său are puternice conotaţii afective. În cariera sa de jurnalist, Corde este acuzat de faptul că este iresponsabil şi nedrept datorită limbajului său mult prea poetic.

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

Aducând în actualitate pasaje din articolele sale în singurătatea sa din România, decanul este el însuşi critic văzând unele excese în stil şi abordare. Ceea ce regretă cel mai mult la articolele sale este stilul prea filosofic, „fabulaţia" ieftină, care nu poate ţine locul unei gândiri corecte, capabilă să disocieze binele de rău. În discuţia cu Spangler, Corde aduce în prim-plan inutilitatea conceptelor fără un fundament uman, un fundament spiritual:

> Dar ce a sădit natura în noi lucrează direct asupra substanţei sufletului – e vorba de spiritul senin care ne e inoculat în mod natural, şi care influenţează fiecare suflet în parte. Noi însă preferăm să ni se servească asemenea lucruri sub formă de concepte. Le preferăm abstracte, inerte, moarte. Dar atâta timp cât nu conţin o doză de realitate, cât nu sunt fapte de viaţă, ne vom alege, în locul binelui şi al răului, doar cu... concepte şi nu vom şti niciodată cum se lucrează asupra sufletului. Pentru intelectuali va rămâne doar discursul sau jargonul, iar pentru marea masă, fabulaţia tot mai aiurită (Bellow 2011: 280-281).

Cu toate acestea, cu toată expunerea publică, momentele semnificative sunt conştientizate şi trăite în privat, clipe în care realitatea este adâncită de conştiinţă în acest cadru în care în Bucureşti, decanul este total rupt de viaţa sa din Chicago: "In Bucharest, the American Corde finds himself physically, socially, professionally and linguistically cut off from his regular life in Chicago" (Pifer 1990: 165).

În concluzie, romanele lui Bellow arată capacitatea acestui gen de scriitură de a se adapta, de a se reconfigura şi transforma în acord cu o lume în schimbare cu toate implicaţiile ei: războaie şi revoluţii, crize economice, schimbări sociale, politice, ideologii noi. În acest cadru, ficţionalitatea adoptă poziţii noi, natura sa se schimbă odată cu capacitatea romanului de a găsi noi forme şi tehnici prin care încorporează noi idei şi concepţii care ţin de individ şi de experianţa sa umană:

> The novel has shown an extraordinary capacity to find new forms and techniques and to accomodate new ideas and conceptions of human nature and human experience, and even to take up new positions on the nature of fiction itself (Hyland 1992: viii).

Bibliografie

Bellow, Saul. 2015. *Herzog.* Iaşi: Polirom.
Bellow, Saul. 2011. *Iarna decanului.* Iaşi: Polirom.

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)

Drăcşineanu, Cătălin. 2012. "The Paradigm Of Exile And Return In Saul Bellow's *Herzog*".
http://www.umk.ro/images/documente/publicatii/Buletin21/22.pdf (accesat la 9.04.2016).
Glenday, Michael K. 1990. *Saul Bellow and the Decline of Humanism.* United States of America: Palgrave Macmillan.
Hallderson, Stephanie S. 2007. *The Hero in Contemporary American Fiction. The Works of Saul Bellow and Don DeLillo.* United States of America: Palgrave Macmillan.
Hyland, Peter. 1992. *Modern Novelists. Saul Bellow*. United States of America: Macmillan Education.
Pifer, Ellen. 1990. *Saul Bellow against the Grain.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

BDD-V3081 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:45 UTC)